

Summary

Kolinko Marina. Door as a metaphor of meeting of the cultural worlds.

The multiple-valued semantics of philosophical metaphor of the door is shown in the article. Consideration of cultural existence “between” requires our appeal to toposes of frontier space.

Symbol of door as places of breaking of border and transition from existence “before” to existence “after” exposes the mechanism of meeting of the cultural worlds. Having a double symbolic value – to defence and access, door limit the home world and open possibility of intermingling with the outer world. It provides with shelter, protects from dangers, guards the secrets of the home world, presents space that more or less we are known and mastered by us. Crossing a threshold, a man extends his horizons. Doors invite to meeting, opening, contacts with other.

Thus, doors designate the place of existence of certain structure and place of going beyond her limits. The event of doors appears in this transition, crossing of border. Door as a conceptual metaphor demonstrates the mechanism of overcoming the subject of borders of cross-cultural communication.

Keywords: *door, topos, limit, frontier space, cross-cultural communication.*

УДК 364.277

Олег КУБРАК

САМОГУБСТВО В ІСТОРІЇ, ФІЛОСОФІЇ ТА РЕЛІГІЯХ СВІТУ

Статтю присвячено історії ставлення до феномена самогубства. Проблема суїциду розглядається з релігійної, історичної та філософської точок зору, у різних суспільствах з урахуванням специфіки їх звичаїв, соціальних оцінок поведінкових моделей.

Пошук сенсу життя пронизує всю історію людства. Суїцид, що є суто людським актом, трапляється в усіх культурах. Жан-Поль Сартр зазначав, що різниця між людиною і твариною полягає в тому, що людина може покінчити життя самогубством. Своєрідність цієї проблеми така, що, торкаючись найдавніших філософських, етичних, соціальних проблем, вона збереже свою значення і в майбутньому. Змінюється лише ставлення до суїциду залежно від специфіки історичного фону.

Ключові слова: *суїцид, міф, примітивна культура, богинки, сінапотануменон, даосизм, конфуціанство, нірвана, стоїцизм, епікурейство.*

Постановка проблеми. Суїцид як феномен існував завжди. У первісному суспільстві самогубство носило ритуальний характер. У ряді племен самогубство мало значне поширення і вважалося як дозволений і прийнятний стереотип, в інших таврувалося і суворо каралося, але все рівно було присутнім у культурі. У Стародавній Європі

(у данців, готів) ритуал самогубства існував аж до приходу християнства. У період розвитку рабовласницьких держав Єгипту, Стародавньої Греції, Стародавнього Риму суїцид розглядався як соціальне явище, яке має право на існування у суспільстві; сформувалося і ставлення до нього. Але згодом у античних державах суїцид став забороненим. І сьогодні, ставши явищем більше особистісним, ніж таким, що регламентується релігією чи будь-яким соціальним інститутом, суїцид залишається важливою проблемою для суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Самогубство – вельми складний, багатоаспектний (філософський, соціальний, психологічний, моральний, юридичний, релігійний, культурний, медичний та ін.) міждисциплінарний феномен. Тож не дивно, що тема самогубства звучала в роботах Піфагора, Платона, Арістотеля, Сократа, Сенеки, М. Монтеня, Р. Декарта, Б. Спінози, Ф. Вольтера, Ш. Монтеск'є, Ж.-Ж. Руссо, Д. Юма, І. Канта, А. Шопенгауера, Ф. Ніцше. Але особливе місце самогубство зайняло у творчості екзистенціалістів – С. К'єркегора, К. Ясперса, який, до речі, зауважив: “Хвора людина йде до лікаря, здорова – кінчає самогубством”.

Цей парадокс був направлений проти прихильників пояснення суїцидальної поведінки психічними захворюваннями. А. Камю, Ж. П. Сартр, М. Гайдеггер дуже багато приділяли увагу проблемі самогубства в історії та філософії. А. Камю писав: “Питання про сенс життя я вважаю самим невідкладним з всіх питань”, а тому “є лише одна по-справжньому серйозна філософська проблема – проблема самогубства. Вирішити, варто чи не варто життя того, щоб його прожити, – значить відповісти на фундаментальне питання філософії” [3, с. 24–25].

У другій половині ХХ століття виникає спеціалізований напрямок дослідження самогубств – суїцидологія. Сучасна світова суїцидологія представлена такими авторами, як Е. Гроллман, Н. Фарбероу, Й. Пуріч-Пейаковіч, Г. С. Салліван, Ф. Моріс, К. Хорни, Е. Шнейдман, О. Маховиков, І. Паперно. І хоча сучасні автори теж звертаються до проблеми суїциду [1; 7], складність аналізу літератури про сутність цього явища полягає не тільки в її обмеженій кількості, а й у відсутності спеціалізованих робіт, побудованих на цілісному і цільовому підході до вивчення проблеми.

Метою статті є спроба простежити ставлення до феномену суїциду в різних філософських і релігійних традиціях, які, на думку автора, залишили відбиток на сьогоднішньому ставленні до проблеми самогубства, яка не перестає бути актуальною.

Виклад основного матеріалу. Феномен самогубства вперше проявився у міфах, що є плодом творчого відображення світу людиною. Від давніших часів до наших днів – упродовж тисячоліть, самогубство як частина буття людини було включено в усі мистецькі твори: міфи, літературу, живопис, театр. При цьому ці твори завжди визивали естетичні хвилювання у людини.

Естетичне сприйняття самогубства як результат ми маємо можливість побачити в образах тих міфічних персонажів, в які перетворюються душі самогубців, що загинули. З одного боку – це жахливі, потворні богині в образі старих жінок, а з іншого боку – прекрасні русалки в образі молодих дівчат з розпущеним волоссям, з риб'ячими хвостами, що грають, танцюють і співають ночами біля річок. Іменами самогубців називаються річки, гори, сузір'я. Так самогубство знаходить своє відображення в естетиці. Певна річ, розуміння витоків проблеми відношення до суїциду треба почати зі звернення до життя народів, які жили в давнину.

У *первісну добу* (добу примітивної культури) сприйняття смерті було неоднозначне. Смерть могла бути поганою чи хорошою. Саме самогубство було смертю поганою. Згідно анімістичних уявлень, суїциденти після смерті перетворюються на маленьких злих духів, здатних наводити на живих порчу. Саме в народних віруваннях народів Азії, Африки та Південної Америки, які перебувають на родоплемінному етапі розвитку, укоренилося таке переконання. Шаманізм також негативно ставиться до суїцидів. Є рідкісні, поодинокі випадки ритуальних самогубств. Це, наприклад, добровільна смерть бездітних старих під час посухи [4].

У *західних слов'ян* існували жіночі міфологічні персонажі – богинки. Уявлення про богинок характерні для південнопольського і сусіднього, карпатського ареалів і близькі за повір'ям до знаменитих русалок.

Головна функція богинок – викрадення і підміна людей. Богинки, на відміну від прекрасних русалок з довгим зеленим волоссям, виступають у вигляді старих потворних жінок з великою головою, відвислими грудьми, роздутим животом, кривими ногами, чорними ікластими зубами.

Богинками найчастіше ставали, відповідно до уявлень західних слов'ян, душі загиблих дівчат, що позбулися плоду, і жінки-самогубці.

Житла богинок – ставки, річки, струмки, болота. Вночі або ввечері в негоду вони з'являються по троє, “затанцьовивають” перехожих, заманюють їх у воду і топлять.

Неспокійні душі самогубців також можуть перетворюватися на відомих слов'янських міфологічних персонажів – упирів. У міфології народів Європи їх називали вампірами. Упирями чи вампірами ставали “нечисті” небіжчики – злочинці і самогубці, померлі передчасною смертю. Вважалося, що їх тіла не розкладаються в могилах, і припинити їх чорні діла можна було вбивши в тіло вампіра осиковий кілок і обезголовивши його.

Східні слов'яни. У в'ятичів, яких одні відносять до східних слов'ян, інші – ні, дружини здійснювали обряд самогубства шляхом повішення через смерть чоловіка. Подібний обряд міг співвідноситися з шануванням богині Желі або бога Зелу [9].

Релігія *Стародавнього Єгипту* не забороняла самогубство, тому подібні смерті були добре відомі. Причому так широко, що з'явилася навіть академія “спільно вмираючих” – “сінапотануменон”, члени якої шукали легкий та красивий спосіб піти з життя. Гегесій (бл. 320 – 280 до н.е.), якого прозвали Пейзітанатом (учителем або порадником смерті), у час правління одного з Птолемеїв доводив, що життя сповнене страждань і тільки смерть є розрадою. Гегесій був упевнений: все, що стосується нашої смерті або нашого життя, має залежати тільки від нас. Своє вчення він виклав в праці “Смерть за допомогою голодування”, в якій закликав до самогубства тяжко хворих громадян Александрії. Птолемеї наказав спалити книгу і заборонив учення Гегесія [4].

У *Стародавньому Китаї* дуже популярним був персонаж міфів, який втілювався в драматичні твори і якого звали Ночжа. Це був герой – боготир, син Лі Цзюна. Якось Ночжа закинув у море смужку червоного шовку і став баламутити воду. Владика моря Лун-ван послав до нього гінців з проханням заспокоїтись. Але вони не змогли виконати доручення і Лун-ван сам з'явився до батька Ночжі і зажадав його смерті. Щоб спокутувати свою провину перед Лун-Ваном і батьком Ночжа наклав на себе руки. Слід зауважити, що образ Ночжі був популярним не тільки у китайців, але й, наприклад, у східних монголів.

У китайській міфології ми зустрічаємо божество річки Ло – Лошень. Це божество вважали духом Фу-фей – дочки міфічного першопращура Фу-сі, яка втопилася в річці Ло.

Самогубством покінчив і бог припливів у Стародавньому Китаї – У Цзи-суй.

Душа самовбивці, що не похований на родовому цвинтарі, не мала можливості знайти спокій і перетворювалася на демона Гуя. Згідно з більш пізнім народними уявленнями, Гуй схожий на людину, але він не має підборіддя, не відкидає тіні, раптово стає невидимим, може

приймати вигляд пса, лисиці, інших звірів, щоб заманювати людей і вбивати їх. Цікаво, що при цьому навіть відрізнявся гуй людини, що втопилася (шуйцінь-гуй) або гуй того, хто повісився (дяоцзін-гуй).

Щодо ставлення китайської філософії до самогубства то дві течії, які історично сформувалися в свій час – даосизм і конфуціанство, обидві негативно оцінюють добровільне переривання життя. Даоська традиція проповідує пасивність як принцип життя, вимагає від людей слідувати Дао – природному ходу речей. Життя – безперервний потік руху, всі якості явищ відносні, і мета мудреця – протиставляти себе цьому рухові, щоб не обривати його, як, наприклад, у буддизмі. Потрібно просто пасивно віддатися його течії. Конфуціанство ж прагнуло до етико-естетичного ідеалу, в якому центральною була побудова суспільства, де будуть головувати користність праці, доброти, покори, тому добровільний відхід з життя, який не вписувався в конфуціанську парадигму, засуджувався.

У *Стародавній Індії*, виходячи з ведичної ідеї “сансари” – потоку смерті і народжень у новому тілі, що не переривається, ставлення до самогубства мало складний філософський, етичний і естетичний зміст. Добровільна смерть у багатті, своєчасний відхід з життя для браміна, по суті справи, лише складова частина мистецтва сансари – мистецтва відродження в новому, більш благородному і прекрасному тілі. Не можна чекати старості, не можна чекати хвороби – це може спотворити всю сансару. Тільки того, хто вчасно йде з життя і сам може визначити межу свого життя, можна вважати справжнім мудрецем. Саме до цих мудреців – гімнософістів – і їздили навчатися давньогрецькі філософи.

Буддизм, який став третьою світовою релігією, виник значно пізніше ведизму. Ідея про порятунок як у будь-якій релігії, був в основі буддизму. Але на відміну від інших релігій, які бачать порятунок у збереженні життя після смерті або у відродженні, переході в інше існування, буддизм знаходить його в повному руйнуванні не тільки земного життя, але і будь-якої можливості іншого подальшого відродження.

Тільки “нірвана” в змозі дати таке “звільнення”. Нірвана як припинення життя – особлива форма самогубства з надглибоким релігійним і філософським сенсом. Метою нірвани є не продовження та удосконалення сансари, а її остаточний обрив. “Припиняючи потік існування, відмовся від минулого, відмовся від майбутнього, відмовся від того, що між ними. Якщо розум звільнений, то, що б не трапилося, ти не прийдеш знову до народження і старості. Він досяг досконалості, він безстрашний, у нього немає бажань; бездоганний, він

знищив тернії існування: це тіло – його останнє” (Джаммапада, гл. XXIV) [2].

Щодо ставлення *греків* до самогубства, то цій темі присвячено багато праць [5; 6]. Особливо акцентується увага на життєвій позиції стоїків, цих мудреців, які прагнули жити і діяти без гніву й пристрасті.

На відміну від стоїків епікурейці оспівували принцип гедонізму. Життя – це краса; краса – це насолода. В ставленні до смерті, хоч і з інших мотивів, епікурейці теж спокійні: людина усвідомлює свій егоїзм і наслідки, які логічно випливають з нього, але вона заздалегідь приймає їх, вирішуючи одну задачу – задовольнити свої потреби, завжди бути готовою, якщо цього не зможе досягти, розправитися зі своїм безглуздим існуванням. Самогубство для епікурейця є своєрідним прекрасним запасним виходом, через який можна без зайвих роздумів вислизнути, якщо ситуація з тих чи інших причин перестала задовольняти його. Якщо життя перестає приносити задоволення і перестає бути прекрасним – немає причини для затримки. Або життя без печалей, або щаслива смерть.

Для Сократа потойбічний світ – Гадес – не видавався таким, що його не можна сприймати, в якому немає людині місця. Платон був упевнений, що стосунки тіла і душі складні й проблематичні. Ідеальне існування після смерті, яке є прямим закликком до суїциду, проте створювало цілком певну атмосферу, змушувало людину повірити, що відхід від земного життя є єдиним шляхом до досконалого буття. Терпиме ставлення до суїциду міститься у поглядах Сократа на філософію як “приготування до смерті”. У діалозі “Федон” неодноразово говориться про перевагу смерті перед життям. Від цих умовиводів, здавалося б, один крок до питання: “Так чому ж у такому випадку не самогубство?”

Але Сократ накладає на нього вето, воно недопустиме, бо життя людини залежить від богів: “Не по своїй волі прийшов ти в цей світ і не маєш права усунутися від власного жереба”. Однак він все ж залишає лазівку: добровільна смерть може бути дозволеною, якщо необхідність її вказана чутливими богами. Істотно, що Сократ встановлює асоціативний зв’язок між безсмертям душі і добровільною смертю. Платон також вважав, що розум дається людині для того, щоб мати мужність переносити життя, повне смутку і страждань.

У Римі періоду *Імперії* ставлення до смерті було сформоване філософією стоїцизму. Для Ціцерона суїцид не був великим злом. Жити і любити себе в співвідношенні з природою – це і є метою життя. Бути з природою до кінця; і якщо вона того потребує – піти з життя. Стоїки не визнавали цінністю людські успіхи, цінували необмежений

прояв свободи, яка передбачала також право вибору одного з варіантів відходу з життя.

Ціцерон (107–43 г. до н.е.), як і знаменитий автор “Сатирикону” Петроній Арбітр (?–66 н.е.), свої філософські погляди втілював у життя. Мабуть, за часів Тіберія, Калігули і Нерона, для будинків Клавдіїв, ненависних богам і людям, подібне ставлення до саморуйнування не було позбавлене підстав. Вбивство Юлія Цезаря в 44 до н.е. стало для Ціцерона цілковитою несподіванкою і дуже його заспокоїло: він вирішив, що зі смертю диктатора республіка буде відновлена. Але в Римі різко посилювалися позиції цезаріанця Марка Антонія, який ненавидів Ціцерона – через те, що той вісімнадцять років тому сприяв страті без суду його вітчима Лентула, прибічника Катіліни. Після створення Другого тріумвірату Ціцерон був оголошений “ворогом народу” і вдався до спроби втекти в Грецію, але його наздогнали і тоді він наказав рабам, що несли його, поставити паланкін на землю і висунув голову із занавіски, підставивши її під меч центуріона; той її і відрубав. Що стосується Петронія Арбітра, який вважався законодавцем смаків при дворі Нерона, то він теж був звинувачений у змові і змушений накласти на себе руки.

Тут не можна пройти мимо постаті Луція Анея Сенеки (4 до н.е. – 65 н.е.) у зв’язку з названим уже Гегесієм. Сенека був найяскравішим представником стоїків, які в ставленні до смерті, а саме до суїциду, поділяли погляди Гегесія. Наставник Нерона, Сенека, був приречений до страти, але вирішив добровільно піти з життя. Але ж його точка зору точно виражала його ставлення до проблеми життя і смерті: вічний закон буття дав людині один шлях в життя, але безліч шляхів із нього.

У світовій історії є один феномен, якому немає аналогу. Це богиня Іштаб (Ixtab), яка у міфології *індіанців майя* була богинею самогубства. У традиціях цього одного з найзагадковіших племен було прийнято вважати, що самогубство є благородним способом розлучитися з життям. Одним із найпочесніших і популярних способів самогубства була смерть через повішення. Богиня Іштаб зазвичай зображувалася у вигляді мертвої жінки з мотузкою на шії. За віруваннями цього племені, богиня супроводжувала самогубців по дорозі в царство смерті.

У наші дні численні дослідники цього народу схильні вважати, що племена майя вірили в Іштаб для навмисної підготовки людей до скоєння самогубств, вони вважали, що це дозволить їм врятуватися в житті від хвороб і ганьби. За іншими припущеннями вчених, віра в те, що після добровільного розлучення з життям людина потрапляє прямо в рай, була на користь жерцям для здійснення своїх кривавих обрядів,

де без людських жертв було не обійтися, а масове вбивство могло кинути тінь на репутацію у вищій ієрархії.

Иудаїзм як релігійний і етичний світогляд в усі періоди свого розвитку ставився до самогубства вкрай негативно. Самогубство вважалося релігійно забороненим діянням, що тягне суд Божий і до певної міри навіть людський. Жалібні обряди по самогубцях справлялися в повному обсязі, їх не ховали до заходу сонця.

Однак у Біблії відомі два випадки, які не засуджувалися, оскільки до позбавлення себе життя вдавалися переможені, яких ждала неминуча смерть від рук ворогів і вони вдалися до самогубства, щоб уникнути наруги. Це Саул, переможений філістимлянами, і Ахітофел, який зазнав невдачі в результаті заколоту, піднятого проти царя Давида.

Випадок із життя царя Саула (попередника царя Давида) описаний наступним чином: “Бій проти військ Саула ставав все запеклішим, і лучники кинулися на нього, і він злякався тих лучників. І сказав Саул до свого зброєносця: витягни меча свого, і пробий мене ним, щоб не прийшли ці необрізані, і не знущалися наді мною. Але зброєносець не наважився, бо дуже боявся. Тоді взяв Саул меча та й упав на нього. І побачив зброєносець, що Саул помер, і сам упав на меч і помер” (1 Пар. 10, 3–5).

Радник царя Давида Ахітофел перейшов на бік ворога (ним був син Давида, Авессалом) для того щоб своїми порадами допомогти тому скинути з престолу батька. Але Ахітофел побачив, що Авессалом не послухався його порад, і як мудрий політик зрозумів, що окрім поразки Авессалому вже нічого не світить і знаючи, що Давид його в будь-якому випадку знайде і покарає, пішов і повісився. Цей випадок у Писанні зображений так: “А коли Ахітофел побачив, що порада його не виконана, то осідлав осла, і зібрався та й пішов до свого дому, до свого міста, і зробив він заповіт дому своєму, та й удавився, і помер, і був похований у гробі батька свого” (2 Цар. 17, 23).

У цих випадках самогубцям не було відмовлено у вчиненні похвальних і траурних обрядів. Подібні факти мали місце і значно пізніше. Так, за оповіданням Йосифа Флавія, під час війни іудеїв з римлянами при імператорі Веспасіані група воїнів при взятті Іотапати сховалася в печері. Передбачаючи, що римляни можуть полонити їх, усі вони вирішили накласти на себе руки.

У Новому Заповіті описана одна спроба самогубства, про яку треба також згадати. “А опівніч Павло й Сила молилися, і Богіві співали, а ув’язнені слухали їх. Раптом зчинився землетрус, аж опори в’язниці захиталися, повідчинялися всі двері, і кайдани з усіх поспали. Як прокинувся ж сторож, прокинувшись і побачивши, що двері

темниці відчинені, витягнув меч і хотів себе вбити, думаючи, що в'язні втекли. А Павло скрикнув гучним голосом, кажучи: “Не чини собі жодного зла, бо всі ми тут”. Він зажадав вогню, вбіг [в темницю] і тремтячий припав до Павла та Сили, і, вивівши їх звідти спитав: Добродії [мої], що маю робити, щоб спастися? Вони ж відказали: віруй в Господа Ісуса Христа, і спасешся ти і твій дім” (Діян. 16, 25–31). Таким чином сталася цікава річ: потенціальний суїцидент залишився живим і став християнином. Заподіяти собі смерть – значить завдати собі зло. Ця фраза апостола Павла звучить як звернення до здорового глузду.

І останній, усім відомий випадок самогубства описаний в Новому Завіті. Це випадок з Іудою Іскаріотом, який зрадив Христа. “Коли ж настав ранок, усі первосвященики й старші народу зібрали нараду супроти Ісуса, щоб Йому заподіяти смерть, і, зв'язавши Його повели та й Понтію Пілату намісникові віддали. Тоді Іуда, що видав Його, побачивши, що Його засудили, розкався, і вернув тридцять срібників первосвященикам і старшим, кажучи: “Я согрішив, невинну кров видавши”. Вони ж відказали: “А нам що до того? Дивись сам”. І, кинувши в храм срібняки, він пішов, та й повісився” (Мф. 27, 1–5).

Християнство дуже суворо ставиться до самогубства і самогубців, багато в чому наслідуючи і повторюючи в цьому відношенні заповіді іудаїзму. Самовбивцю не відспівували в церкві, не ховали на цвинтарі поруч з іншими. Подібно іудеям, християни розширено тлумачать слова Біблії, що забороняють пролиття крові, тобто вбивство, переносячи заборону і на самогубство. На Празькому соборі (563) церква заборонила самогубство, ухваливши: “Честь поминання під час святої служби і спів псалмів не повинні супроводжувати тіла самогубців до могили”.

Однак і в християнстві можливі виключення з цих строгих правил, коли мова йде про людей, що захищають свою честь або що позбавили себе життя, “захищаючи святу віру”, тим самим “прославляючи ім'я Боже”. Пробачається самогубство діви, скоєне заради порятунку цнотливості. Так, Пелагея і Софронія (обидві в подальшому канонізовані святі) наклали на себе руки: Пелагея, рятуючись від переслідування солдатів, разом з матір'ю і сестрами кинулася в річку і потонула, Софронія ж позбавила себе життя, щоб уникнути насильства з боку імператора Максенція, що наполегливо домагався її.

У тій же Біблії, що суворо засуджує самогубство, є опис вчинку “доброго старця” Разіса, прозваного за свою чесноту “батьком іудеїв”.

Коли переслідувач істинної віри Никанор наказав схватити Разіса і той побачив, що справа приймає поганий оборот, він, вирішивши, що

краще померти доблесною смертю, ніж віддатися в руки лиходіїв і дозволити всіляко принижувати себе і ганьбити, пронизав себе мечем. Після цього він вибіг на стіну і кинувся з неї вниз головою на натовп своїх гонителів. Однак відчуваючи, що він ще живий, і палаючи люттю, він, незважаючи на кров, що лилася з нього і важкі рани, піднявся на ноги і пробіг, розштовхуючи натовп, до крутої скелі. Тут, зібравши останні сили, він крізь глибоку рану вирвав у себе кишки і, зім'явши і розірвавши їх руками, жбурнув їх своїм гонителям, закликаючи на їхні голови Божу кару. Цей і справді дивовижний по своїй мужності і страшний по виконанню випадок Біблія трактує як приклад доблесті і шляхетності.

Апостол Павло говорить більш конкретно: “Хіба ви не знаєте, що ви храм Божий... Як хто нівечить Божий храм, того покарає Бог, бо храм Божий святий, а цей храм – ви” (1 Кор. 3, 16–17). Першим з Отців Церкви самогубство засудив у IV ст. Августин Блаженний, таким чином відреагувавши на епідемічне зростання випадків добровільних смертей і шаленого мучеництва серед фанатичних послідовників християнських громад. Він вважав суїцид вчинком, який заздалегідь виключає можливість покаяння і є формою вбивства, що порушує заповідь “Не вбий”.

Майже через тисячу років католицький теолог Фома Аквінський (1225–1274) був ще більш категоричним і засуджував самогубство на підставі трьох постулатів:

1. Самогубство є порушенням закону природи, відповідно до якого “все природне повинно підтримувати своє буття” і який наказує любити себе.
2. Це – порушення закону моралі, оскільки завдає шкоди суспільству, частиною якого є самогубець.
3. Самогубство є порушення Закону Божого, який підпорядковує людину Провидінню та залишає право забирати життя тільки самому Богу.

Жорсткі установи християнства, закріплені постановою Тридентського собору (1568), офіційно визнали на підставі заповіді “Не вбий” суїцид вбивством, майже на півтора тисячоліття сформували відповідні законодавчі заходи в більшості держав Європи і визначили домінуюче ставлення суспільства до самогубців.

Іслам заперечує навіть саму можливість замаху правовірного мусульманина на своє життя. Досить сказати, що в священній книзі мусульман Корані, котра дуже докладно регламентує поведінку віруючого і дає поради і рекомендації, здається, при всіх мислимих ситуаціях, немає навіть прямої згадки поняття самогубства.

Віруючий мусульманин слідує своїй долі, призначеній йому Аллахом, він зобов'язаний зносити всі тяготи, послані йому як випробування в цьому житті, повторюючи при цьому: “На все воля Аллаха!”; сама думка про можливість за допомогою самогубства якимось позбутися цих тягот настільки блюзнірська, що навіть не ввійде в голову мусульманину.

Самогубство з точки зору ісламу – непростимий гріх. У більшості випадків причиною, по якій мусульманин іде на самогубство, є звичайне невігластво. По-справжньому віруюча людина ніколи не наважиться вбити себе, тому що вона добре обізнана з тим, що добровільний відхід із життя не принесе бажаного полегшення, а посилить страждання, які, окрім усього іншого, з тимчасових перетворяться на вічні. У священних переказах мусульман – хадісах можна знайти недвозначні погрози на адресу тих, хто робить “інтіхар” (по-арабськи це слово спочатку означало “самоумертвлення за допомогою врізання горла”, проте пізніше стало терміном, що позначає будь-який вид суїциду). Відповідно до ісламського віровчення місце проживання самогубців у Вічності – пекло.

В. С. Соловйов писав, що з точки зору ісламу злочинність суїциду полягає в тому, що людина сміє противитися своїй долі, яка визначена їй Аллахом, і тим самим добровільно відмовляється від раю. Покаранням грішникові буде пекло, де йому доведеться знову і знову здійснювати своє зле діяння. На підтвердження цих слів він наводить слова пророка Мухаммада: “Людина помирає з волі Бога, відповідно до книги, в якій відзначено термін її життя. Коли прийде кінець, вона не зуміє ні уповільнити, ні прискорити його ні на одну мить”. В авторитетних збірках священних переказів Аль-Бухарі і Мусліма наводиться і такий хадис: “І хто б не вбив себе залізною зброєю, залізна зброя залишиться в його руці, і він безперервно буде наносити нею удар собі в живіт у вогні пекла, вічно. ...Зістрибнувши з висоти буде знову і знову падати в саму безодню пекла”. Абу Дауд у своїй збірці подає таке висловлювання пророка: “У старі часи був якийсь чоловік, замучений хворобою, яка виснажила його терпіння, і взяв він ніж, і перерізав собі зап'ястя, і стік кров'ю до смерті. І сказав на це Господь: “Раб мій прискорив свій кінець, немає йому шляху в рай”. Але коли суїцид скоївся, виникає питання про те, як слід ховати людину. Незважаючи на те, що іслам різко засуджує незаконне вбивство в будь-якій формі (а вбивство власного тіла, безсумнівно, є незаконним діянням), похоронну молитву над самогубцем читати дозволяється. Так що “джаназа” (похоронний обряд) проводиться в звичайному порядку [7].

Висновки. Пошук сенсу життя пронизує всю історію людства. Суїцид, що є суто людським актом, трапляється в усіх культурах. Своєрідність цієї проблеми така, що, торкаючись найдавніших філософських, етичних, соціальних проблем, вона збереже своє значення і в майбутньому. Тому аналіз ставлення до суїциду в історії як проблема, що притаманна різним епохам і народам, з часом буде все більш актуальний.

Література

1. Гишинский Я. И. Девиантология. – СПб. : Юридический Центр Пресс, 2004. – 336 с.
2. Дхаммапада / пер. с пали, введ. и комм. В. Н. Топорова ; отв. ред. Ю. Н. Рерих. – М. : Изд-во восточной литературы, 1960. – 160 с.
3. Камю А. Бунтующий человек. – М. : Изд-во политической литературы, 1990. – 415 с.
4. Маховиков А. Н. Суицидология : прошлое и настоящее : проблема самоубийства в трудах философов, социологов, психотерапевтов и в художественных текстах. – М. : Когито-Центр, 2001. – 569 с.
5. Мозговий І. П. Неоплатонізм і патристика, або Світло в присмерках великої цивілізації. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2009. – 471 с.
6. Мозговий І. П. Смерть як філософська категорія (антична традиція) // Філософські науки : зб. наук. праць. – [Вип. 4]. – Суми : СДПУ ім. А. С. Макаренка, 2002. – С. 90–97.
7. Отношение ислама к суициду [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.memoriam.ru/forum/viewtopic.php?f=138&t=5245>
8. Паперно И. Самоубийство как культурный институт. – М. : Новое литературное обозрение, 1999. – 256 с.
9. Славянские Боги [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.edgarcaysi.narod.ru/vedi_slav_bogi_zhelya.html
Отримано 10.04.2016

Summary

Kubrak Oleg. Suicide in history, philosophy and religions of the world.

The article is an attempt to analyze the historical phenomenon of suicide in religious – philosophical context. The problem of suicide reviewed at different times in different societies specific to their customs, social assessments of behavioral models. Humanity goes through time and space and hasn't decided questions about the meaning of life. Suicide as purely human act is inherent in all cultures. The peculiarity of this problem is such that, referring to the ancient existential problems, it will retain its value forever. Only the attitudes to suicide is changing depending on the specific historical background. Actualization of the suicide problems eventually likely will increase. The eras are passing, even nations are disappearing, and the question of human being doesn't change its essence.

Keywords: *suicide, myth, primitive culture, boginki, sinapotanumenon, Daoism, Confucianism, nirvana, stoicism, Epicureanism.*